

nøglehullet

25. ÅRGANG
NR. 3 · 2008

TIL LOKAL-
HISTORIEN

NYT FRA LOKALHISTORISK ARKIV & FORENING I ALLERØD KOMMUNE

Arkitekten Georg Jensen har præget især Lillerød og Blovstrød med mange meget væsentlige bygninger fra egen tegnestue gennem næsten 40 år. Han er opvokset i Blovstrød, hvor faderen havde et tømrerværksted, og gennem flere byggeopgaver bevarede han forbindelsen til fødebyen. Han har således stået for kapellet fra 1961 ved Blovstrød kirke. I vores arkiv behandles hans store tegnings- og fotoarkiv for tiden, og Nøglehullet har set på nogle af hans arbejder.

PROGRAMMET

ONSDAG den 8. OKTOBER 2008 kl.19.30 på KIRKEHAVEGÅRD

MENNESKER OG SITUATIONER JEG MØDTE – træk fra et kommunalt liv i Lillerød og Allerød Kommuner

Tony Andersen kom i 1964 fra Lyngby til den typiske landkommune Lillerød. Det var noget af et kulturchok, men han faldt til på kommune-kontoret på Kirkehavegård. Tony Andersen var herefter i en 20-årig periode ansat i Lillerød Kommune og efter kommunesammenlægningen i 1970 i den nye storkommune Allerød, med ansættelse i både Kulturel og Teknisk Forvaltning.

TORSDAG den 6. NOVEMBER 2008 kl. 19.30 på KIRKEHAVEGÅRD

ARKÆOLOGISKE UDGRAVNINGER I VASSINGERØD NORD

Arkæolog **Esben Aarsleff** fortæller om Folkemuseets omfattende udgravninger af et bopladsområde i Vassingerød Nord fra tiden omkring 4-200 f. Kr. Det er første gang at museet har udgravet en boplads af denne type, og resultaterne vil ganske givet have stor betydning for vores forståelse af tiden op mod Kristi fødsel, hvor jernalderen endnu er i sin spæde begyndelse.

Foredraget vil desuden inddrage de nyeste udgravninger ved Vassingerød-vej, hvor der dukkede nogle ganske pudsige fund op fra mulden – heriblandt en rentak, som må være mindst 10.000 år gammel.

PORTRÆT AF ARKITEKT GEORG JENSEN, LILLERØD

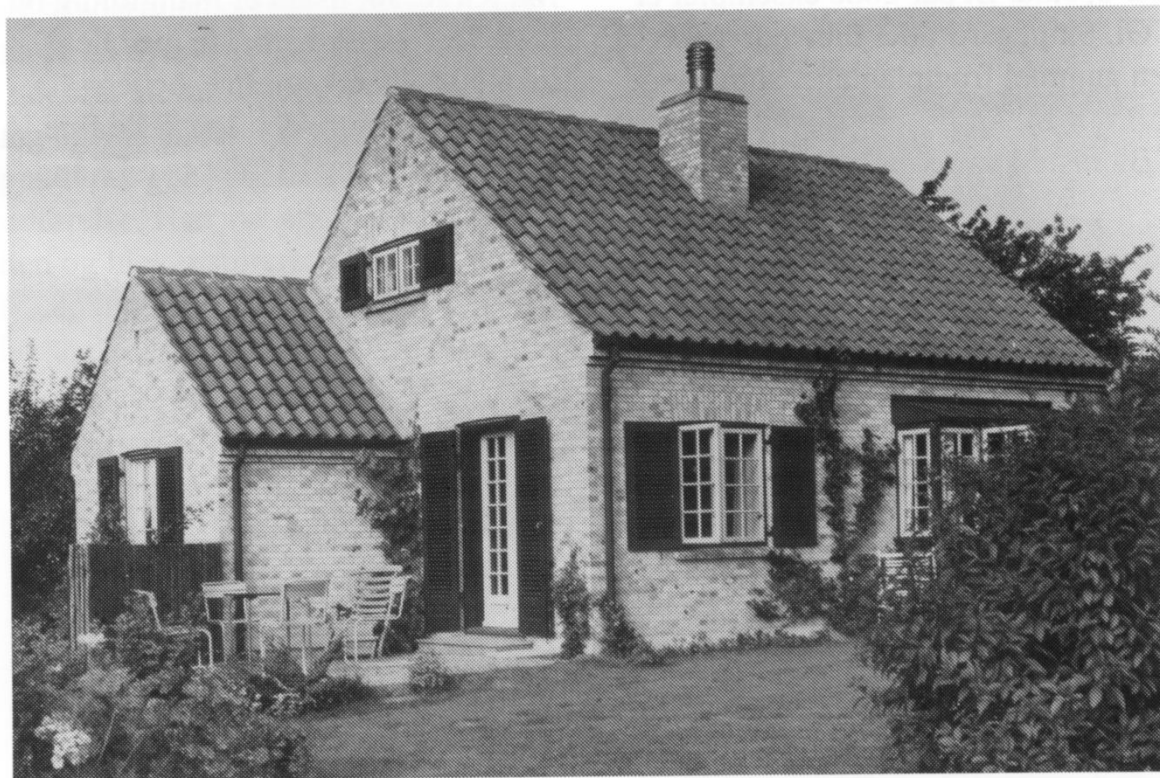
Af Mette Christensen

Min far blev født i 1920 og voksede op i Blovstrød. Efter endt arkitektuddannelse slog han sig ned i Lillerød, hvor han tegnede en lille 'perle' af en bolig med tilhørende tegnestue på hjørnet af Rønneallé og Kastanie Allé, ganske småt, og her etablerede han sin første tegnestue i 1944. I den første periode tegnede han enfamiliehuse, tilbygninger og ombygninger m.m.

Virksomheden voksede, og der blev mulighed for at bygge en ny lidt

Georg Jensen.

Stilen i dette énfamiliehus på Kirsebær Allé, bygget til Fritz Hansens søn, kan genkendes i Georg Jensens egne huse.

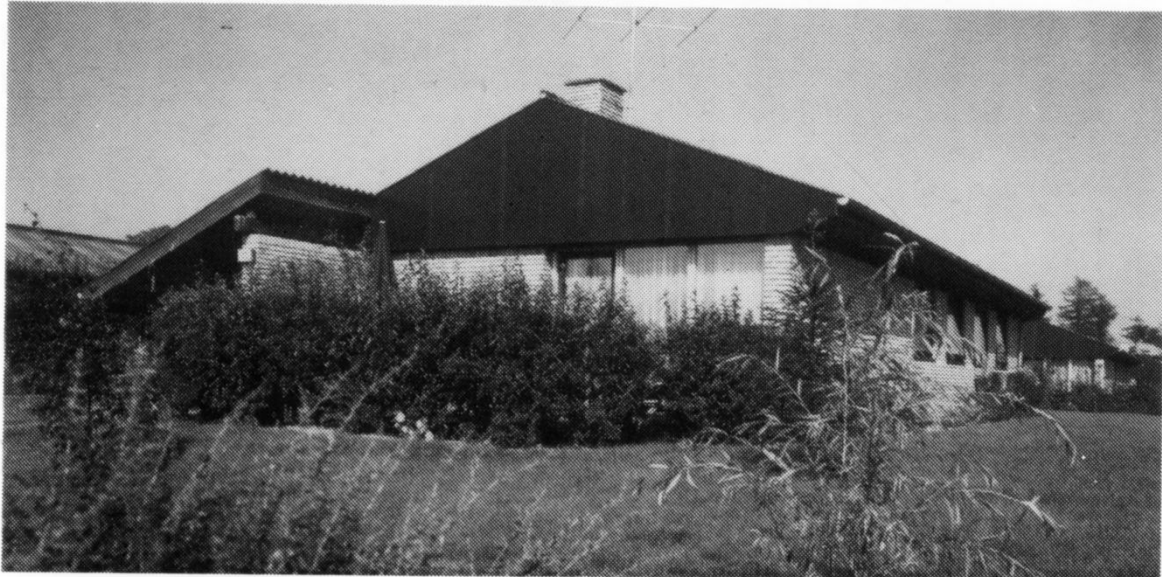

*Det blev Georg Jensen, der fik til opgave at bygge den nye del af Lillerød Skole i 1961-62
_ og i øvrigt også den helt nye Skovvangsskole i Lillerød Øst.*

større 'perle' på Lindeallé 24, ikke langt fra den første. Her blev etableret en tegnestue med plads til ansatte. I takt med, at Lillerød udviklede sig til en større kommune, fik min far flere og større opgaver. Der blev bygget typehuse, og helt nye kvartaler opstod. Et par gode eksempler er 'Gl. Skolegård', der blev udstykket af en gammel frugtplantage, som havde hørt til Lillerøds første skole og 'Blomsterkvarteret'.

Ligeledes tegnede han udvidelsen af Lillerød Skole, etageejendommene i Lillerød Øst, Skovvangskolen, forretnings- og kontorhuse på M.D. Madsensvej, pensionistboliger og rækkehuse i Blovstrød, Blovstrød Præstegård og kuriøst: uret på Lillerød Kirke. Jo, listen er mangfoldig og lang. Der var samarbejde med de lokale håndværksmestre, og jeg husker som barn, den specielle fine, humoristiske, og til tider barske ånd.

Typehusene ved Gl. Skolegård.

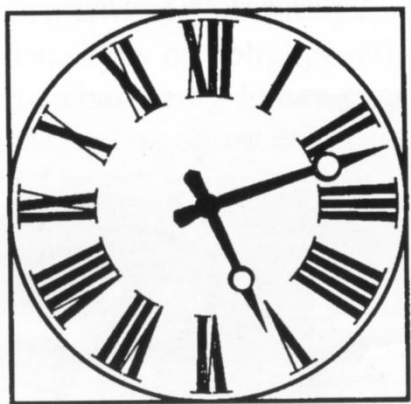
Blovstrødcentret ved Sjælsø Alle.

Jeg kunne lide at være på tegnestuen, samværet med de hyggelige arkitekter. Der var en meget speciel atmosfære. Ligeledes nød jeg at være med min far, når der skulle afsættes grund til et nyt hus.

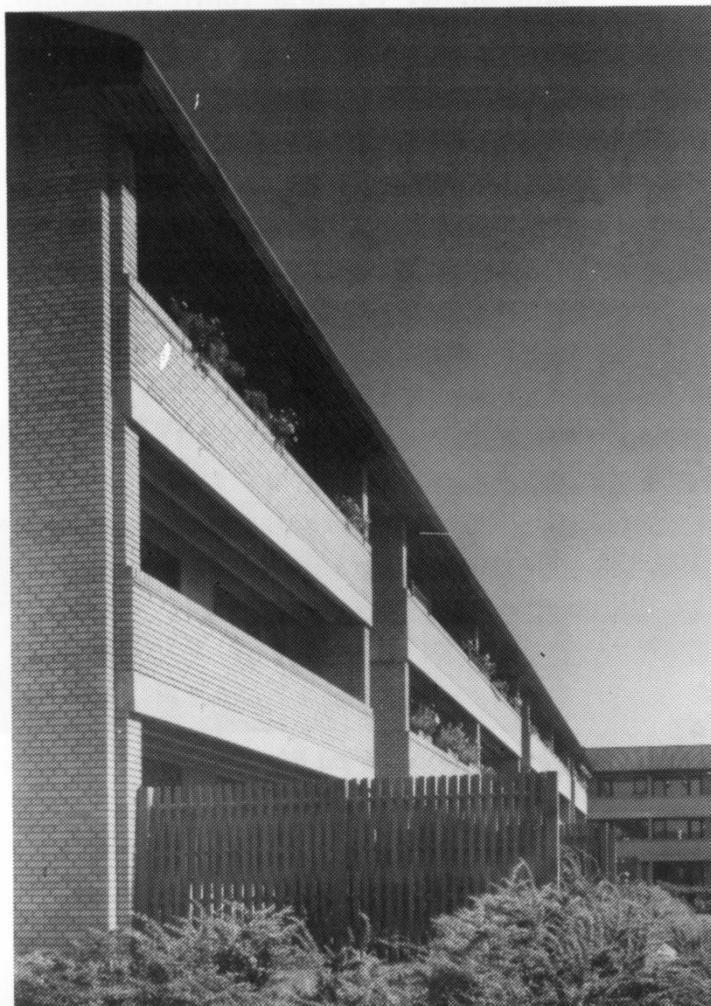
Min far var et arbejdsomt, ambitiøst og eksperimenterende menneske, der turde gå nye veje, og afprøve nyt indenfor sit felt. Han var stolt af sit fag og var kompromisløs, når det gjaldt det gode håndværk og dets udførelse. Han var altid på vej et sted hen og blev inspireret af de mange rejser i Norden, Italien og Grækenland. Det kunne være i naturen eller

en oldgammel sætergård med dens detaljerigdomme, eller i Italien ved de store seværdigheder. Han fotograferede meget og var god til det, så der blev lagt mange timer i hans fotoatelier. Han var et meget grundigt

Det meget store boligbyggeri Ørnevang og Uglevang i Lillerød Øst.

Urskiven til Lillerød kirke 1964.

I 1950'erne var typehuse ikke så almindelige, og de mange arkitekttegnede huse på Pileallé gjorde indtryk.

menneske, og alle tegninger til hans udførte bygninger er mikrofilmet. I 1962 blev der opført en række enfamiliehuse på Rønneallé med min far som arkitekt, og tegnestuen flyttede ind i et af disse, nr. 42. Pladsen var blevet for trang på Lindeallé. Årene fra 1960-1983 var meget arbejdsomme med store byggerier i Allerød-området og andre steder, men det sled på hans energi. Han blev træt og døde i 1983 af en blodprop. En æra var slut. Det blev i perioden 1944-1983 til ca.

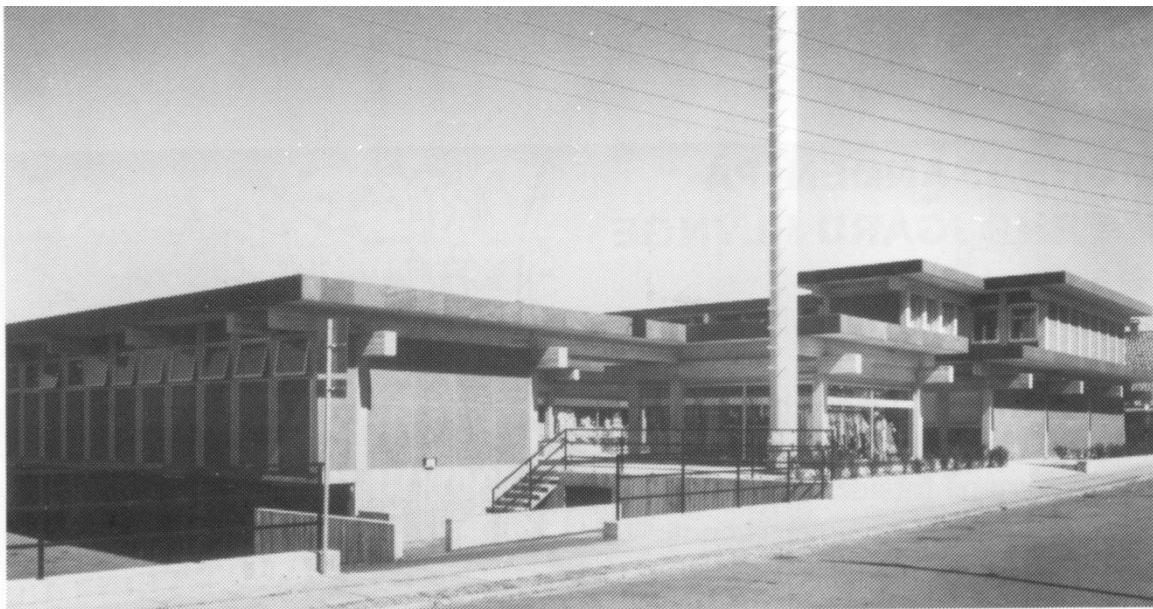
660 fuldførte bygningsopgaver. Jeg har doneret det omfangsrige materiale fra tegnestuen til Lokalhistorisk Arkiv i Allerød og er selv fulgt med for at bistå med registreringen. Ringen er sluttet.

Spejlmonogram som logo.

Pensionistboliger på Blovstrød Allé.

Forretningsejendommen M.D.Madsensvej 8 er fra midten af tresserne, og minder ikke ret meget om Georg Jensens normale teglarkitektur. Den til- og ombyggede bygning huser i dag boghandel og Irma samt tandlægeklinik.

GEORG JENSENS TEGNESTUE

Vi bringer her en kort beretning om Georg Jensens Tegnestue fortalt af Karl Rydzy, arkitekt M.A.A. og ansat på tegnestuen fra 1964 til 1972:

Tegnestuen beskæftigede på daværende tidspunkt 3 til 4 arkitekter og havde store byggeopgaver over hele landet for forsikringsselskaberne Kgl. Brand, Zürich og Baltica. Samtidig tegnede vi kontor- og erhvervsbyggeri i Hillerød og omegn og Lillerød foruden skole- og boligbyggeri.

Desuden har Georg Jensen gennem årene tegnet og opført en meget stor del af Allerøds enfamiliehuse.

Tegnestuen var indrettet i et af Georg Jensens opførte enfamiliehuse på Rønneallé nr. 42.

Det var en spændende tid med forskellige byggeopgaver. Blandt tegnestuens projekter i Allerød, som jeg

deltog i, kan nævnes Skovvangskolen, etagebebyggelsen Uglevang og Ørnevang, Blovstrød Bycenter, Fritz Hansens kontorbygning (det nuværende Bibliotek på Skovensvej) samt 2 erhvervs- og kontorbygninger på M. D. Madsensvej nr. 8 (nu 'Bog og Idé' og Irma) og nr. 14-16 (nu bl.a. Krukkerne og MATAS).

Jeg husker Georg Jensen som et meget venligt og forstående, aktivt menneske, som ved sin fremtræden skabte en meget behagelig og rolig atmosfære på tegnestuen. Havde man siddet og nørklet med en opgave længe og havde det dårligt med det, fornemmede han det straks og foreslog, at man skulle tage en tur i byen eller til stranden, aldrig noget negativt eller krævende

Georg Jensen sad i den ene ende af bygningen på sit kontor og styrede det hele, og det gjorde han godt, og han gav inspiration og idéer til os andre.

Karl Rydzy □

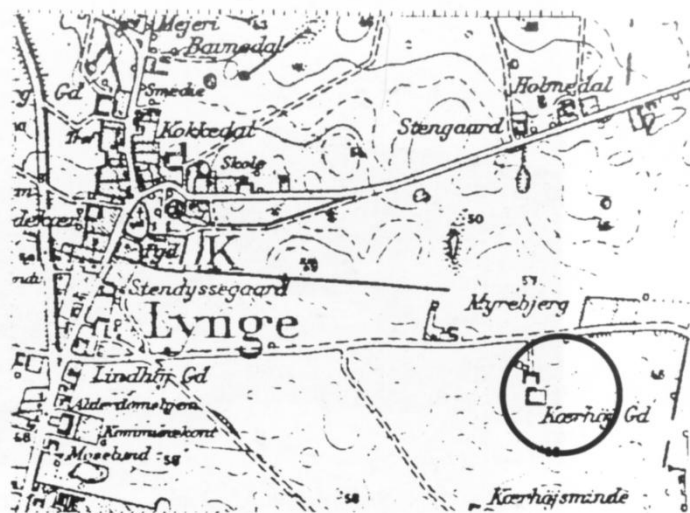
MORDBRANDEN PÅ KÆRHØJGÅRD I LYNGE

Af Ole Peters

I sidste nummer af Nøglehullet (2008/2) var der et godt luftfoto af Kærhøjgård på forsiden. Det er taget i sommeren 1947 af egnens kendte luftfotograf Sylvest Jensen fra Hille-rød.

På billedet ses det tydeligt, at gårdens tre udlængere er nye, og at stuehuset er af ældre dato med mørkt cement-tegtag. Denne iagttagelse fik mig i gang med at skrive disse linier om, hvorfor bygningerne ikke er lige gamle.

Jeg vil fortælle historien, som min

Kærhøjgaard lå afsides i 1940'erne.

storebror Hans har oplevet den på nærmeste hold og senere fortalt mig den, da jeg blev ældre end de to år, jeg var, da det skete.

Hans fortæller: „Den 5. marts 1945 –

Kærholmgaard's tomme stuehus blev ødelagt efter to påsatte brande i 2008.

Oluf Nielsen sidder yderst til højre på dette gruppebillede fra Vråholm i 1920.

altså to måneder før befrielsen af den tyske besættelse – var jeg cyklet til Hillerød Tekniske Skole for at trække mit lod om svendestykke som bygningsmaler. Det var aftenskole dengang, og da jeg cyklede tilbage fra Hillerød og nærmede mig Lynge, var det mørkt. Men der var et tydeligt rødt lys på aftenhimlen af en ildebrand øst for byen. Jeg kørte hurtigt hjem til mine forældre, som var gået i seng. De havde ikke set noget brandskær, da de gik til køjs, og de sagde, at jeg skulle køre ud og se, hvad det var, der brændte, og hvis det var hos vores familie ude på

Stendyssehus, så skulle jeg endelig komme hjem og hente dem. Jeg kørte ud ad 'Juuls Vej', som man dengang kaldte den nuværende Kærhøjgårdsvej og opdagede, at det var Oluf Niensens gård, Kærhøjgård, der brændte. Det var kun de tre udlænger, der var ild i. Stuehuset var ikke antændt, da jeg ankom. Der stod to mand ude på vejen, som jeg kendte. De var ældre end mig – jeg var 19 år – så de gav mig den opgave at løbe ned til nabogården for at hente hjælp. De havde været inde i stuehuset for at finde Oluf Nielsen, men fandt ham ikke. Der stod mad på bordet i køkke-

net, hvor Oluf spiste, men det var ikke rørt. Jeg løb gennem en smal åbning mellem udhuset og stuehuset og sydpå ned ad en markvej og sprang over noget, der lå der på vejen i mørket, og videre ned til Slagtergården eller Kærhøjsminde, som den rigtig hed. Der var mørkt. De var gået i seng. Jeg bankede på både døre og vinduer, men ingen reagerede. Det var Olufs ugifte bror, slagter Niels Nielsen og hans ligeledes ugifte søster Bodil, som boede her. Men der blev ikke lukket op. Man lukkede ikke sådan op efter mørkets frembrud her under besættelsen. Så jeg løb igen tilbage til den brændende gård ad den smalle markvej og sprang igen over noget mørkt noget 10-15 m fra hus-hjørnet.

Nu var der kommet flere folk til, og man var begyndt at redde dyrene ud af de brændende staldbygninger. Det gav nogle høje knald, da tagpladerne sprang af varmen. Det lød ligesom skud. Nu kom endelig nogle lokale brandfolk, og slukningen med vand fra det lille kær, der har givet gården navn, tog sin begyndelse; men for sent. Udlængerne brændte ned, men stuehuset blev reddet.

Da ildskæret var på det højeste, fandt man Oluf. Han lå ude på den smalle markvej 10-15 m fra gården. Han var „det mørke noget“, jeg var sprunget over to gange, da jeg løb efter hjælp. Oluf var død. Han var slået i hovedet med en hegnsplæl, som lå tæt ved marken, og det var et frygteligt syn, der mødte os, da der endelig kom nogle folk med lygter.“

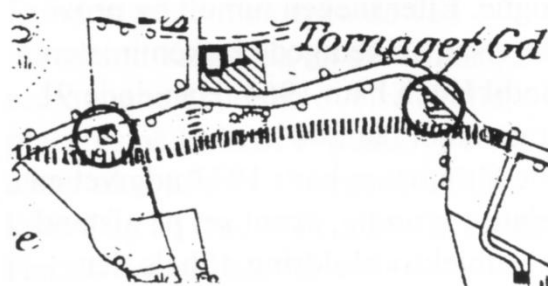
Luftfoto af den genopførte Kærhøjgaard 1947.

Dette foregik i den politiløse tid, efter at tyskerne havde interneret det danske politi. Derfor blev der ikke foretaget nogen kriminalteknisk efterforskning, som man ville have gjort det i dag. Man havde kun et civilt vagtværn, der skulle tage sig af lovovertrædelser, der ikke havde med besættelsesmagten at gøre. Det var sadelmagermester Sigvald Hansen fra Vagtværnet, der efterfølgende undersøgte brandstedet. Han fandt en sort skihue ude på gårdspladsen, og på stuehusets loftsrum, var der anlagt flere bål, som dog var gået ud. Derfor brændte stuehuset ikke sammen med udlængerne. Oluf Nielsen var kendt for „at ligge hjemme med mange penge“, men det blev aldrig bevist, at der var stjålet noget, og mordet er heller aldrig blevet opklaret.

□

RETTELSE

I sidste nr. af bladet bragte vi en rettelse til artiklen om det forrige nummers historie om det lille gule bondehus i Blovstrød Nedensogn. Vi havde fået at vide, at det "triste" ubeboede hus med stråtag blev kaldt "Hyldehuset", men nu er vi nødt til at rette os selv igen: "Hyldehuset" er et andet, meget mindre hus på Sjælsmarkvejs gamle forløb, nu en stump blind sidevej (nr. 20). Så nu skulle

Det er 'Hyldehuset' til højre.

det være på plads: det rigtige "Hyldehus" ses her. Skulle nogen vide lidt mere om disse huse (i Hørsholm Kommune!) og deres beboere hører vi meget gerne noget. OHP □

HARALD SØBYE (1908-2000) I HUNDREDÅRET

Af Per-Olof Johansson

Pastor Harald Søbye med konfirmandhold i Lillerød Kirke forår 1956.

Fra 1948 til 1964 var Harald K. Søbye præst i Blovstrød-Lillerød sogne. Efter megen tumult og provsteretsag afskedigede kirkeministeren Bodil Koch ham 1964. Han døde 91 år gammel i år 2000.

Ole Grünbaum har i 1971 udgivet en relativt grundig, skønt set på afstand, ret subjektiv skildring af hele det forløb, som førte til afskedigelsen. Søbye har selv skrevet et par bøger om sit liv og sine meninger, der er lavet en film i 1983 med ham af Mads Østerby. Dr. Dante på Aveny havde en skildring af pastor Søbye med i sin afskedsforestilling 'Lille-

rød' 2001, hvilket nok engang satte Søbye på dagsordenen.

Jeg har selv i Allerød Posten og Folkebladet haft skrevet et par artikler om Søbye. De er siden genoptrykt i 'Drømmen om Allerød', som endnu kan købes. Da Søbye kom til byen med sin Jesusbus i 1972, var jeg tilfældigvis som medlem af Allerød Fotoklub på opgave som fotograf for Allerød Posten og udstillede siden billederne i Allerød Bio.

Søbye sad i Blovstrød Sogneråd for Socialdemokraterne fra 1958 til 1962, derefter for SF. Han var tit og

ofte vikar på Lillerød Skole, hvorfra mange erindrer ham som en ilter person, vi mageligt kunne placere ind i det øvrige lærerhierarki. Vi fik ikke øje på oprøreren. Han kunne også være den begejstrede, der fortalte, hvordan han havde kaldt kone og datteren Laila ind for at se en stils fremragende tegninger!

En markant episode i hans oprør mod konventioner var, da han i 1961 satte en annonce i Lillerød Posten for at meddele, at for fremtiden sagde han du til alle og forventede, at alle sagde du til ham. Han holdt op med at bede for kongehuset, han talte ret så direkte fra prædikestolen, og selv

Det var ikke kedeligt at "Gå til præst" hos Søbye i Blovstrød præstegård.

2. behandling af byplan for Lillerød øst.

Lillerød sogneråd, d. 15. aug. 1961.

H. C. Clausen
formand

Til oplysning i Blovstrød og Lillerød sogne

Jeg meddeler herved, at jeg siger du til alle, og jeg beder om, at jeg må få samme tiltaleform tilbage. Iøvrigt ønsker jeg meget, at denne tiltaleform „du” må vinde fuldstændig udbredelse iblandt os.

Harald Søbye

Læger, sagførere m. v.

LÆGEVAGT

Lillerød Posten, fredag d. 18. august 1961.

husker jeg især to episoder. Den ene gang som satte sig i hukommelsen var, da han beskrev Adams galop gennem paradiset have for at indfange Eva! Den anden gang var en juleprædiken, hvor han truende, formanende, advarende forudså, at vi måske næste jul som følge af stormagternes krigsgalskab, kunne hænge knogler på juletræet som pynt! Erindringen om en episode ved Blovstrød Kirke, da en af militærets radiovogne under en øvelse skulle placeres på kirkens P-plads, gav afsæt til et af mine bidrag til Politikens Dag til Dag. Alle, der har kendt Harald Søbye, har selvoplevede anekdoter af den karakter på lager, vil jeg mene. En lærer ved Blovstrød Skole var blevet fyret, fordi han var homoseksuel, helt uden man havde kunnet anklage ham for noget ulovligt, og det er nok der Søbyes engagement for at få indført vielse af

homoseksuelle startede, og som f.eks. førte til en fingeret 'vielse' af to lesbiske i et TV-program 1973.

Det var i sær en enkelt ihærdig klager, der, skønt ikke medlem af folkekirken, forstod at få ført sagen helt til tops. Var afskedigelsen ikke kommet, som den kom, kan man dog få den tanke, at den var kommet senere, for det virker som om Søbye søgte konfrontationen: Han talte i skarpe vendinger mod kongehuset, biskoppen, militæret og ville af med Paulus! Nogle har antydnet, at mere intellektuelle venner var med til at puste til ilden, bl.a. forfatteren Børge Madsen i Birkerød. Børge Madsen var i hvert fald en ivrig forsvarer og støtte for Søbye. Vennerne har dog næppe ønsket afskedigelsen, blot ikke formået at inkludere en diplomatisk strategi i deres venneråd.

Da Grünbaums bog om Søbye udkom i 1971, anmeldte jeg den i Folkebladet for Farum, Birkerød og Allerød. Man mærker nok på anmeldelsen, at det faktisk ikke var så længe siden afskedigelsen fandt sted, så der også hos mig er en partitagen at tage hensyn til. På den anden side synes jeg, at den indeholder synspunkter, der er værd at tage med både om Søbye og bogen, som jeg ikke ville kunne formulere i dag, så derfor finder jeg det meget passende at bringe den i erindring her ved Søbyes 100 års dag. Og bogen – den burde genoptrykkes, den er stadig værd at læse med dens detaljerighed og groteske episoder. □

CITATER – som jeg i notatform i 1969 mindedes dem fra prædikener af Søbye:

- Folketingsmedlemmerne er som små børn, der leger med futtog.

- Jeg er glad for at der ikke mere kommer så mange hyklere i denne kirke.

- Hvor vil jeg ønske, at revolutionens ord kommer til at lyde fra denne prædikestol.

- Jeg opfatter åbningen ind til alteret symbolsk, og også dette, at selve alteret er af sten, sådan som det var skik i Danmark, da denne kirke blev bygget. Jeg ville ønske, man også kunne forandre den gængse form for altergang og give det tilknytning til at almindeligt måltid. En bid brød og en dram, det er et traditionelt måltid, vinen og oblaten er fremmed kost. Ja oblaten er endda den rene heden-skab, den tog oldtidens kristne i Rom fra Mithra-dyrkerne.

- Hvor er der dejligt i det gamle kirkerum en dag som denne, hvor solen stråler herind og de hvide mure lyser rummet op. Sådan en dag kommer jeg altid til at tænke på min mor.

- Når man står her på prædikestolen, mangler man tit et svar fra jer.

- Jeg kommer lige fra gudstjeneste i Blovstrød. Der var der en som sad og læste i romanbladet og sådan kan man jo på forskellig vis give sig selv en betydnings.

HILSEN TIL PASTOR SØBYE

Dag til Dag Politiken 29.9.2004

I min kommune står der ved flere af indfaldsvejene et skilt der betyder, at kørsel med bæltekøretøjer er forbudt. Man ser en overstreget *tank*. Der er god grund til skiltet på grund af områdets kaserner og militære øvelsesarealer.

Forleden ser jeg så dette skilt ved vejen op til en af kirkerne. Og jeg så maleriet eller fotografiet for mig, som skulle hedde: „Hilsen til pastor Søbye“, for det er nemlig ved Blovstrød kirke. Man husker måske at Harald Søbye i 1964 blev fyret som præst, fordi han ikke ville bede for kongehuset m.m. Sært i øvrigt som året har været optaget af sager, der kunne bringe ham i erindring, dels fyringssagen mod pastor Grossbøl, dels striden om kirkelig vielse af homoseksuelle.

Krigsmagten var Søbye også inderligt imod, og jeg må nødvendigvis ved synet af skiltet mindes en episode ved kirken fra for længe siden. Premierløjtnant Eriksen havde bestemt, at kommandocentralen ved en øvelse skulle opstilles på kirkens P-plads. Den holdt der, men Søbye kom ud af præstegården og forlangte vognen flyttet, fordi den skændede kirken. Eriksen stod fast, kaptajn Zachariasen var det nok, som forsøgte sig med diplomatisk mægling, men mislykkedes. Efter en kort telefonsamtale med bataljonschefen; „Javel herr oberstløjtnant, javel herr oberstløjtnant“ fik Eriksen besked på at finde en ny standplads for kommandovognen. Vel en af Søbyes få sejre over militæret.

Altså tror jeg, at det billede af kirken som baggrund for et „Forbudt for tanks“ -skilt vil fryde ham i den skærsild, hvori han sikkert befinder sig endnu. Han døde år 2000, 91 år gammel.

per-olof.dk □

UFULDENDT OPGØR

Blovstrød-Lillerød Sogns ufuldendte opgør med pastor Søbye.

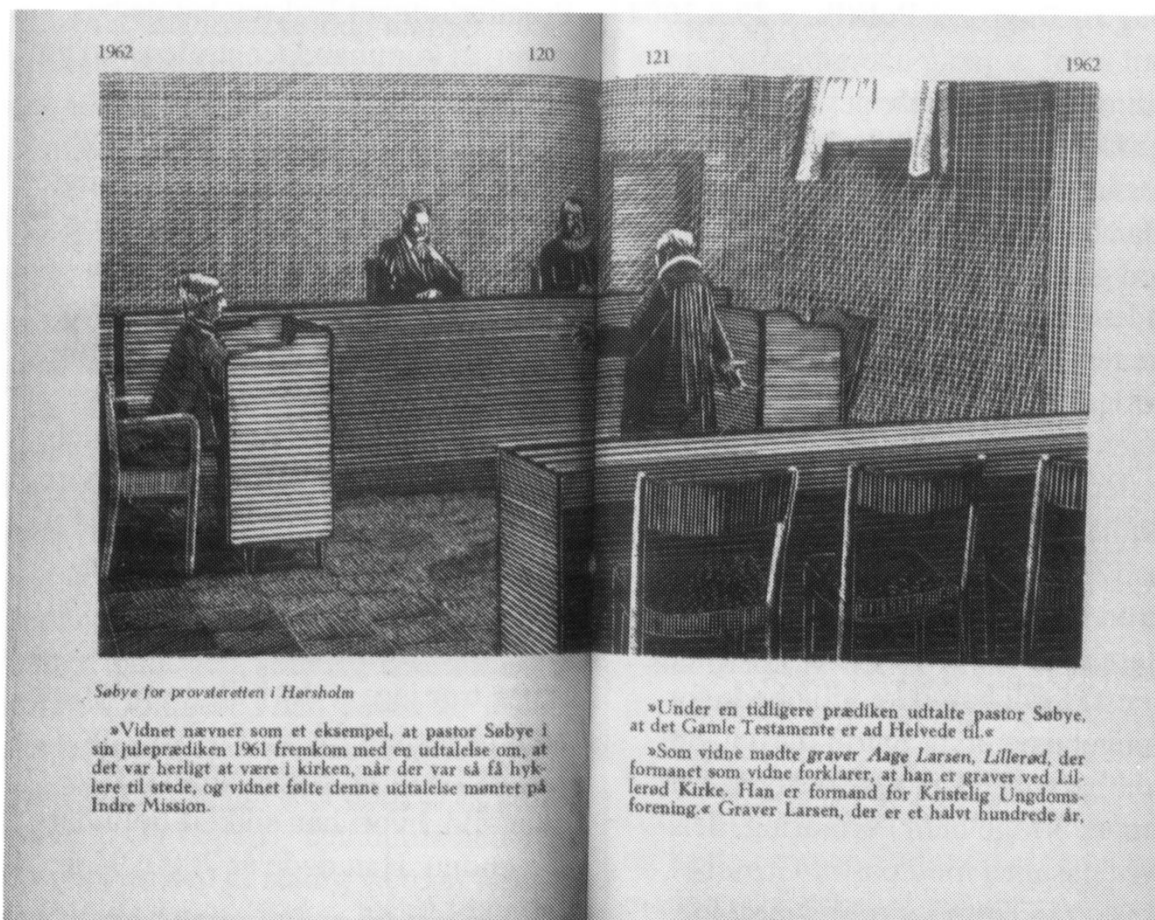
Folkebladet for Farum, Birkerød og Allerød 14.11.1971

Af Per-Olof Johansson

Om Ole Grünbaum: Mord i kirken. Grafisk Forlag 1971.

Hvis man er en kende overfladisk, vil man måske kunne tro, at denne bog er dårligt illustreret. ILLUSTRATIONERNE ER PERFEKTE. Grib fyrerne, halvtredsernes og tressernes julebøger, ugeblade, kataloger, an-

noncer og se selv efter. Illustratoren Erik Hagens nærmer sig noget som forfatteren Ole Grünbaum knapt nok strejfer, nemlig den oplevede tid. Grünbaum er dokumentarist i langt højere grad, end man havde ventet, og det gør hans bog om pastor Søbye bagklog. Dokumenterne og det angiveligt historiske forløb gør os klogere, giver os hold på noget som flød, og det er godt. Det er i bogstaveligste forstand et kup, han har gjort, ved at kunne præsentere læseren for provsterettens protokol... men De har måske glemt, der var en provsteret?... eller De er lige kommet til stedet for nylig?... læs da denne bog

Opslag i Ole Grünbaum: Mord i kirken. Ill. Erik Hagens: Søbye for provsteretten i Hørsholm.

om præsten, som nu og da sagde sin mening på usømmelig måde. Han kom for skade at tage sin opfattelse af folkekirkens lære alvorligt og glemte, at først kommer „den konsekvens, at man som tjenestemand skylder sine foresatte en nogenlunde sømmelig optræden“. Han blev afskediget, og det er helt igennem en latterlig historie om, hvorledes de, som påberåbte sig sømmeligheden, end ikke ejede gnist af samme og i stedet for at lade de mennesker, som sagen angik, afgøre den, greb til magten, nu da de alligevel havde den. Bogens kildeværdi forringes noget af, at oplysningernes ophav af hensynet til læseligheden ikke altid nævnes. Forlange mere her og nu er vanskeligt, al den stund bogen da næppe havde set dagens lys. Så vidt en almindelig medlevendes hukommelse rækker, er den imidlertid vederhæftig, og har en og anden dokumenteret indsigelse at gøre, er der jo lejlighed til det. Forfatteren taler naturligvis med, men kendsgerningerne kan han ikke overdøve. Kun sidste kapitel er helt hans eget, en personlig konklusion, der mest af alt ligner en bekendelse, og som sådan naturligvis er indiskutabel.

Rosværdig er bogen derved, at den indeholder en kronologisk oversigt og et register.

Tilbage til indvendingerne: Bogen er bagklog. Forfatteren gør, som historikere jo gør. Han søger bagud, for at finde sporene, varslerne, tilløbene til det, som er dagens virkelighed, historiens resultat: en social-revolu-

tionær kristus-tilhænger. Men hele opgøret med borgerligheden, forsigtigheden sømmeligheden var for Søbye også en meget personlig affære, sådan at forstå, at han jo i mange år var pot og pande med det miljø, statsmagten rev ham ud af. Og hvad Grünbaum ikke får frem er, at der virkelig var et miljø, han hørte hjemme i, og som ikke gyldigt kan beskrives ved hjælp af ordene „overklasse“ og „underklasse“. Trods alle sidespring tilhørte Søbye miljøet som præst, med alt hvad dette udstyrer en mand med af autoritet. Han var præsten for folk, hvad enten de troede på gud eller fanden. Dette miljø lever ikke op i Grünbaums bog, og det skal den ikke lastes for, blot skal det ikke være unævnt, at det altså var der. Det var desværre en del af miljøets natur, at det var uden selverkendelse og at det var frygtomt, det skjulte sine følelser, da det gjaldt. Det er imidlertid ikke det samme som at sige, at det var uden værdier. Hvilke? Det var dem, Søbye så diffust forsøgte at formulere. Det lykkedes ikke for ham, måske fordi han ikke var klar over, hvori hans styrke bestod. Alt det er ovre nu. Og dog hedder det stadig Folkekirken, så hvem ved, måske ér det alvor?

Efterskrift 2008: Begge menighedsråd indstillede til afsked, men jeg må vel have ment, at udgangspunktet ikke kunne være en klage fra en person, der hverken boede i et af sognene eller som var medlem af Folkekirken.

TØRV

I den lokalhistoriske litteratur støder man tit på brændselsproduktet tørv, som alle i den ældre generation har et vist kendskab til – især fra krigens tid. Men de fleste af vores yngre læsere har aldrig været med til at grave tørv, fyret med tørv eller bare set en tørv. Derfor fortæller vi her, hvad tørv er, og hvordan man fremstiller tørv.

Tørv dannes i moser af plante-materiale, f.eks. mosser, tagrør eller blade, der falder ned i vandet og daler ned på bunden. Fordi nedbrydningen her foregår uden tilførsel af ilt, sker der kun en delvis forrådnelse af planterne, der i stedet omdannes til tørv, og man kan ofte genkende plantestrukturer i den dannede tørv. Kulstofindholdet bevares, hvilket giver en forholdsvis høj brændværdi. Tørv stammer fra kvartærtiden og er første fase i dannelsen af brunkul og stenkul.

Tørv er et brændselsprodukt, som er forholdsvis let tilgængeligt de fleste steder, og man har i århundreder udnyttet dette, når der enten var mangel på brænde på grund af skovenes ringe tilstand eller fordi importen af stenkul og koks svigtede.

Tre mosetørv der engang var anvendt som møsten (!) i et gammelt hus i Lillerød.

Ved udskiftningen sidst i 1700-tallet fik hver gård så vidt muligt tildelt en englod til hø-høst og en moselod, hvor man kunne grave tørv. Disse smålodder lå samlet i engområder og moser, og på gamle kort kan man tydelig se de lange, smalle lodder afsat.

Indtil midt i 1800-tallet mente man, at man godt kunne grave løs af tørv, for den ville blive gendannet i løbet af forholdsvis kort tid. Først efter grundige studier kom videnskabsmanden Japetus Steenstrup i 1842 til den erkendelse, at der faktisk slet ikke skete nogen gendannelse af tørv i de danske moser.

Tykkelsen af tørvelaget i en mose kan variere fra under en meter til 5-6 meter.

Mange af tørvemoserne har i oldtiden været brugt som offermoser, og på grund af mosens sure miljø, har man

fundet mange velbevarede moselig under tørvegravning. Helt lokalt var det også under tørvegravning at bonden Ole Pedersen i 1797 fandt de seks bronzealderlurer i Brudevæltmose ved Fuglerupgård på Kollerødvej.

Under de to verdenskrige, hvor det var svært at importere kul og koks, genoptog man udnyttelsen af de hjemlige brændselsressourcer brunkul og tørv for at skaffe brændsel nok. I 1943 produceredes således 6,1 millioner tons tørv i Danmark, og der var omkring 50.000 mænd og kvinder beskæftiget med tørve- og brunkulsfremstilling (Gyldendals DVD Leksikon).

BS □

Her bringer vi en beretning om, hvordan man lavede tørv på Lyng-

egnen før i tiden fortalt af L.H.P. Hansen fra Kærsvold i Lyng:

'I gamle dage var den bedste indtægt for mange bønder at køre til byen og sælge tørv. Tørvegniere blev de kaldt. Om tørvearbejdet blev der brugt følgende udtryk: 'at lave tørv', 'at grave tørv', 'at skære tørv', 'at lægge tørv op', 'at stryge tørv' og 'at sætte tørv op'.

Man havde skæretørv og æltetørv. Æltetørven kaldes også tråetørv (= trædetørv) og pluddertørv, og det var den bedste til at give varme.

Skæretørv

Skæretørven derimod var mere let og svampet, men den var lettere at lave, fordi den blot blev gravet op. Det foregik således:

Først rømmede (ryddede) man grøn-

Allerød 1914: Bemærk de mange små kantede tørveskær i Sortemosen – der ikke er gennemskåret af Sortemosevej endnu. Den sorte firkant ved banen var en stor lade til tørv, der blev oplagret til banetransport. Den har ligget, hvor senere Ravnsholt Savværk kom til at ligge.

sværen af et passende stykke tørvejord, så udskar man en 'bænk' sva- rende til 5-6 tørv i bredden, skar den ned til bunden og begyndte så på en ny. En mand trak tørvene af med en tørvespade, og en anden skar dem til med et tørvejern og smed dem op af tørvegraven til en tredje mand, der greb dem og lagde dem på en hjulbør, som af en tørvetriller blev trillet hen til sættepladsen, hvor de blev sat på kant ved siden af hinanden.

I tørvegraven havde man en vand- snegl til håndkraft liggende for at snegle det vand op, som trængte ind i graven.

Æltetørv

Når der skulle laves æltetørv, blev der først lagt brædder til at træde ælten på. Tørvejorden blev så gravet op og lagt herpå. En dreng kom på ryggen af en hest og skulle så ride tørveælte, mens en mand øste vand på med en skuffe eller spand. Hesten gik rundt i ælten indtil den var trådt ud og der ikke fandtes flere klodser i den. Når man var færdig med at træde (ælte), blev hesten sat foran en gumpekasse. (Det er en hestevogn med to hjul og tip-lad). Heri blev tørvemøjet læsset og kørt op til læggepladsen, hvor det blev tippet af, jævnet ud og lagt i bede. Så skulle bedene vandslettes, dvs. overbruses med vand, hvorefter de blev klappet sammen med en skovl og glittet. Når tørvemassen var størknet, blev tørv- vene ridset af med et ridsejern (en tørvekniv på et langt skaft) eller en høtyv.

Havde man ikke fast tørvejord at grave op, måtte man anskaffe en pram, hvormed man sejlede ud i tørvemosen (at pramme tørv). Hver mand havde en ketsjer, som han trak tørvedyndet op i prammen med, og når den var fyldt, stagede de pram- men ind til en landgangsbro af bræd- der. Tørven blev herefter æltet og kørt op på læggepladsen.

Når der var gået nogle dage, skulle tørvene kantes (vendes og sættes på kant). Når de var blevet så faste, at de kunne holde, skulle de rades, dvs. sættes i lange rækker, hvor 3-4 tørv blev lagt oven på hinanden. Så skulle de skrues (sættes i kegler eller tørv- skrues, der var tomme indeni), og når tørv- en var tør, skulle den bunkes. De våde bundtørv blev stablet udenom bunkerne. Hvis tørv- en skulle stå i mosen til henad vinteren, blev den sat i en tørvestak og tækket med mosehø. Når der kørtes tørv hjem, havde man altid kæpskinner på vognen for at kunne køre med et stort læs. Der gik altid nogle tørv i stykker, og disse tørvestumper kaldtes 'gnallinger' eller 'gumlinger'. De blev redslet (sigtet) fra tørvsmuldet og lagt for sig selv.

Akkordarbejde i tørvemosen blev betalt efter, hvor mange favne tørv, der blev lagt op. At stå i tørvemosen hele dagen var et svært arbejde, men der var altid feststemning blandt folkene, når man kørte i mosen, omtrent som når en 'København- er skal på skovtur.'

□

ET NYT BYBILLEDE

På hjørnet af Frederiksborgvej og Kollerødvej i Lillerød har vi det sidste år kunnet følge opførelsen af en ny bygning til Jyske Bank. Det er et meget særpræget hus i en stilart, der i hvert fald ikke er tilpasset vejens miljø. Det var det nyligt fravalgte og nedrevne parcelhus sandelig heller ikke, men det blev også bare hastigt bygget til afløsning af den fine hvide villa (øverst), der brændte i 1978.

Arbejdsgruppen, der forberedte arkiv og forening, præsenterede sig selv i sept. 1978.

LAFAK I 30 ÅR

Normalt gør man vist ikke meget ud af et 30 års jubilæum, men det kan da være værd at nævne kort:

Vort foreningsdrevne arkiv med det nødvendigt lange navn blev efter længere tids forberedelse af en arbejdsgruppe oprettet ved en stiftende generalforsamling den 13. september 1978. Ikke uventet blev den ihærdige arbejdsgruppe af yngre borgere valgt som den første bestyrelse. Formand blev Ole Frederiksen, som efter fraflytning et par år efter blev afløst af Ove Rasmussen. Men da han meldte fra – og døde, trådte Hans-Henrik Dyhr til – og da også han flyttede fra egnen kom formanden til at hedde Ole Høegh Post fra 11. okt. 1983. Da han ikke er flyttet væk, er han stadig formand – og det er faktisk 25 år i træk i år.

Foreningen holdt sine medlemsmøder med foredrag for den pænt voksende

medlemsskare i forskellige lokaler, indtil Allerød Kommune stillede førstesalen i FH-villaen, en tidligere fabrikantvilla ved møbelfabrikken, til rådighed. Her indrettedes et hyggeligt lille arkiv, og det største rum kunne med god vilje rumme 25 mødedeltagere. En arkivgruppe mødtes i fritiden og arkiverede den voksende samling. Og man kan roligt sige, at det var i sidste øjeblik, for i de år blev der ved tilfældigheder reddet rigtig mange sække med sognearkiver fra udsmidninger. Fra det gamle Lillerød forelå allerede mange fotos og arkivmateriale, samlet af den tidligere kommunesekretær Mogens Ebbesen mange år forud.

Siden er meget sket, og det har vi skrevet om i tidligere numre af dette blad – der faktisk også har en ”rund” årgang: Ved simpel regnefejl fik vi ikke markeret 2008 som 25. årgang – ups.

OHP □

ET NYT BYBILLEDE

Det har været besluttet og omtalt længe – og nu sker det: I Allerød kommune og det meste af Nordsjælland udskiftes de lufthængte el-ledninger med jordkabler. Landskab og bybillede ændres hermed ikke så lidt, og luften over vore hoveder slipper af med det virvar af uskønne ledninger, der i henved 100 år har præget udsigten. En ret stilfærdig revolution!

Gennem årene var udviklingen af elmasterne med til at datere ældre fotografier – og sådan kan fremtidens lokalhistorikere nok også tidsfæste topografiske motiver: før og efter luftledningerne.

Vi har gennem tiderne oplevet mange forskellige løsninger på gadelyset, og også mange modeller samtidig alt efter placering. Uden at gå meget op i det har vi oplevet nøgne pærer i hvid emalje-skærm („spejlæg“), mange forskellige uskønne armaturer og skærme og de store lysstofrør monteret på sære måder i træmasterne med blikhætter eller i gittermasterne af jern, der kunne skæmme ethvert bybillede.

Fremover får veje og gader de ligefrem elegante, enkle galvaniserede stålmaster der spidser til i toppen hvor der er monteret en fin nedadvendt skærm.

De er i flere højder efter vejens betydning, men desværre får småveje

De enkle og pæne nye lysmaster kom op på Frederiksborgvej og andre steder i 2007, men der arbejdes stadig med den store opgave på andre veje.

og stier den klodsede, cylindriske lave model med en oval potte et stykke fra toppen.

Fælles er en intention om energirigtig belysning, der oplyser vejen behersket uden at blænde. Lad os se hvor længe denne løsning holder.

Men vi er nok for altid sluppet af med ledningerne i vores bybillede – og fuglene må se sig om efter andre hvilepladser. Turde man håbe, at de helt voldsomme højspændingsledninger ad åre også kunne undværes?

OHP □

LAFAKs firmamedlemmer: 2008

Allerød Autoophug
Allerød Bog & idé
Allerød Elektrikeren
Allerød Foto 2 Aps.
Allerød Fysioterapi og Træning
Allerød Handelsforening
Allerød Planteskole
Bedre Bad Allerød-VVS Aps
Bilhuset Allerød ApS
BoRent Hjemmeservice Aps.
Brillehuset Allerød v/ Lene Krogh
danaconsult.com
DPA Microphones A/S
AOC Engholm
Karin Hermansen Guld – Sølv – Ure
Huset Hauberg
Krukkerne Blomster og Vin
Laser Tech. Services A/S

Lillerød Brugsforening – KVICKLY
Allerød
Lillerød Rotary
Lokalbanken Lillerød
Lynge Erhvervsforening
Marianne Møllebro
– ejendomsmægler
Nejstgaard & Vetlov, Statsaut.
Revisions-A/S
Carl Nielsen & Søn A/S
Nordea Allerød
Nybolig Lillelund
PC-assistance
Axel Rasmussen & Søn A/S
Rosmosegårds Beboerforening
Schouboefonden
Skjold Burne Vinhandel
K. Thomsen El-installation A/S

Lokalhistorisk Arkiv og Forening i Allerød Kommune, Kirkehavegaard, Kirkehaven 10, Lillerød, 3450 Allerød, tlf. 48 17 08 91. Åbningstid: Tirsdage kl. 9.00-13.00, samt efter aftale med arkivleder Birthe Skovholm.

Henvendelse kan også ske til:
Ole Høegh Post (formand) tlf. 48 17 53 26 (kun aften),
Wolthersvej 6, Lillerød, 3450 Allerød.

Arkivets e-mailadresse: LAFAK@mail.tele.dk – Hjemmeside: www.lafak.dk.

"Nøglehullet" er foreningens og arkivets medlemsblad. Redaktion: Birthe Skovholm og Ole Høegh Post. Tryk: Preben Jensen.

Oplag: 450 ekspl. ISSN 0905-4146.

September 2008.

Alle kortudsnit har Copyright Kort og Matrikelstyrelsen, Rentemestervej 8, 2400 København NV.

Fotos med kendt fotograf: Erik Hansen s. 3n – Georg Jensen s. 1, 4ø – Sylvest Jensen s. 10 – Per-Olof Johansson s. 15, 16 – Gunner Larsen s. 3ø, 12 – Ole Høegh Post s. 6ø, 8, 11, 18, 21n, 22, 23 – Jan F. Stephan s. 21ø – Strüwing s. 4n, 5, 6n, 7.

